

MEDITARE ASUPRA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR AGRICOL DIN REPUBLICA MOLDOVA

**Ion CERTAN, doctor în economie,
Centru pentru Studiarea Calității Produselor Agricole
și Alimentare, USAMV București, România
Simion CERTAN, PhD, doctor habilitat, profesor universitar,
Chișinău, Moldova**

DOI: <https://doi.org/10.36004/nier.cecg.II.2022.16.7>

Summary

The declaration of independence of the Republic of Moldova (August 27, 1991) imposed the reformation and harmonization of the development of the national economy. In the Republic of Moldova, agriculture was and remains the strongest balancing factor in harmonizing the development of the national economy. Moreover, agriculture was and remains the backbone of the national economy, having a significant contribution to the formation of the country's gross domestic product.

The conception of the agrarian reform and the socio-economic development of the village, adopted by the decision of the Parliament of the Republic of Moldova on February 15, 1991, claims that "the main link of the agrarian reform is the reform of land relations". The main orientation of the reform of land relations was the demonopolization of state ownership of land and ... the affirmation in practice of different types of ownership in agriculture".

As a result, "... the peasant household (farm type), based on real economic independence" appeared. The continuation of the agricultural reform of the Republic of Moldova was foreseen by the "Association Agreement between the Republic of Moldova, on the one hand, and the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand" which was signed and initialed by the authorities of the Republic of Moldova in 2013. The need to intensify reforms in the national economy, including in agriculture, is imposed by the acceptance in 2022 of the Republic of Moldova as a candidate for the European Union.

It is natural to return to the human potential available for national agriculture, especially to the organization of university studies for the training of specialists in the fields of agriculture. The article reflects on the training system aimed at training and developing the knowledge, skills, professionalism and creativity of specialists for national agriculture. The authors come up with some proposals that would contribute to ensuring agriculture with specialists that would ensure increased results in this sector of the national economy.

Keywords: *agriculture, efficiency, specialists, professionalism, reformation, university*

JEL: *Q12, Q15, Q17*

UDC: *378.663(478)*

Introducere. Schimbările în agricultura națională au fost inițiate de „Concepția reformei agrare și a dezvoltării social–economice a satului” (în continuare concepția), adoptată prin hotărârea Parlamentului Republicii Moldova din 15 februarie 1991. Se susține că „principala verigă a reformei agrare este reforma relațiilor funciare. Orientarea principală a reformei funciare este demonopolizarea proprietății de stat asupra pământului și ... afirmarea în practică a diferitelor tipuri de proprietate în agricultură”. În rezultat a apărut „... gospodăria țărănească (tip fermă), bazată pe o reală independență economică”.

Continuarea reformării agriculturii Republicii Moldova a fost prevăzută de „Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și Statele Membre ale acestora, pe de altă parte”, care a fost semnat și parafat de autoritățile Republicii Moldova în 2013. Necesitatea intensificării reformelor în economia națională, inclusiv în agricultură, se impune prin acceptarea în anul 2022 a Republicii Moldova drept candidat pentru aderarea la Uniunea Europeană.

Nivelul dezvoltării agriculturii, inclusiv a gospodăriei țărănești, este dependent de resursele naturale și materiale care sunt puse în valoare de potențialul uman disponibil. Sigur, printre cei antrenați în sectorul agroalimentar cei mai importanți sunt specialiștii care trebuie să amplifice efortul de a căpăta generații noi de produse, de a elabora și aplica tehnologii adecvate de obținere a acestora, ceea ce ar exclude sau, cel puțin, ar limita riscurile și incertitudinea.

Situația respectivă, ne-a încurajat să revenim la studiul pregătirii specialiștilor pentru agricultura națională ce trebuie să ne îndrume corect în lunga călătorie spre „mai bine”.

Stadiul cunoașterii problemei. Studiul sistemului de învățământ, inclusiv a celui pentru agricultura națională, se regăsește în cercetările naționale și internaționale. Însă, chiar dacă această problemă a fost abordată la sesiuni științifice, expusă în diverse publicații naționale și internaționale, ea rămâne a fi actuală.

Situația respectivă ne-a îndemnat să revenim la studiul pregătirii specialiștilor pentru agricultura țării noastre și a reformelor sistemului universitar. Investigațiile ne-au oferit posibilitatea să conturăm unele recomandări privind reformarea universitară în domeniul instruirii specialiștilor în agricultură din Republica Moldova.

Material și metodă. Din materialele utilizate în cercetare fac parte actele normative ale UE și R. Moldova, manuale, monografii și alte publicații specifice, care ne-au permis să identificăm factorii ce influențează reformarea sistemului universitar de pregătire a specialiștilor pentru agricultură.

Analiza cantitativă se realizează pe datele selectate și prelucrate de autori în baza anuarelor statistice ale Republicii Moldova și altor informații oficiale ale instituțiilor din țara noastră și din Uniunea Europeană. Studiul informației empirice, analiza legăturilor ne-a furnizat semnificații și explicații pertinente în raport cu fenomenele sau procesele reformării sistemului universitar de pregătire a specialiștilor pentru agricultură din Republica Moldova.

Rezultate și discuții.

Agricultura în economia națională

Agricultura, fiind în general cel mai puternic factor de echilibru în armonizarea dezvoltării economice a oricărei țări, constituie coloana vertebrală și a economiei

Republicii Moldova. Contribuția agriculturii la formarea Produsului Intern Brut (PIB) se reduce de la 29.3% în 1995 (tabelul 1) la 11.2% în 2010, dar este mai semnificativă decât aportul industriei la PIB-ul național, După anul 2010 până în 2020 ponderea agriculturii în PIB s-a mai redus cu 3.5 puncte procentuale și în 2021 a crescut la 10.4 la sută.

Ponderea industriei în PIB are aceeași tendință de a se micșora. Contribuția agriculturii la produsul intern brut național, practic, este puțin mai mare decât a industriei.

Tabelul 1. Contribuția agriculturii la formarea produsului intern brut, %

	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2021
Produsul intern brut	100	100	100	100	100	100	100
inclusiv: - agricultura,	29.3	25.4	16.4	11.2	11.5	8.7	10.4
- industrie	22.0	14.0	13.0	10.0	12.0	10.0	9.0
- construcții, servicii și altele	48.7	60.6	70.6	78.8	76.5	81.3	80.6

Sursa: elaborat de autori în baza informației de pe <http://data.worldbank.org/indicator>, accesat 23 august 2022

Dacă contribuția agriculturii la formarea PIB-ului în Republica Moldova în anii 1995-2021 s-a micșorat cu 18.9 puncte procentuale (tabelul 2), în România se reduce continuu de la 18.2% în 1995 la 4.3% în anul 2021 sau cu 18.38 puncte procentuale. În Ucraina, o altă țară vecină, contribuția variază cu o ușoară tendință spre micșorare de la 13.8% în 1995 la 10.6% în 2021.

Tabelul 2. Contribuția agriculturii, silviculturii și pescuitului la formarea produsului intern brut, %

	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2021
Estonia	4.1	3.9	3.3	3.2	2.9	2.2	2.1
Letonia	7.8	4.5	3.7	4.1	3.5	4.0	4.0
Lituania	9.9	5.6	4.3	3.0	.4	3.2	3.3
România	18.2	10.9	8.5	5.0	4.2	4.0	4.3
R. Moldova	29.3	25.4	16.4	11.2	11.5	8.7	10.4
Ucraina	13.8	14.0	8.9	7.4	12.1	9.3	10.6
R. Federația Rusă	6.7	5.8	4.3	3.3	3.9	4.0	3.8

Sursa: elaborat de autori în baza informației de pe <http://data.worldbank.org/indicator>, accesat 24 august 2022

Contribuția agriculturii naționale la formarea PIB-lui din țara noastră în 1996 a fost de 1.6 ori mai mare decât în România și de circa 2.1 ori mai mare decât în Ucraina, în 2021 era de 2.4 ori mai mare decât în România și echivalentă cu cea din Ucraina. Deci, agriculturii îi revine un rol extrem de important în economia Republicii Moldova.

Agriculturii Republicii Moldova încă îi mai revine un rol extrem de important în comerțul internațional, chiar dacă ponderea exportului produselor agroalimentare și silvice se reduce de la 78.5% în 2005 (tabelul 3) la 57.7% în anul 2020. S-a majorat și

ponderea importului produselor agroalimentare și silvice în totalul producției importate de la 12.2% în 2005 la 15.6 la sută în 2020.

Tabelul 3. Comerțul internațional

	2005	2010	2015	2020
Export total, miliarde \$	1090.9	1541.5	1966.8	2467.1
inclusiv: produse agroalimentare și silvice	856.6	762.6	947.5	1424.2
%% din total	78.5	49.5	48.2	57.7
Import total, miliarde \$	2292.3	3855.3	3986.8	5416.0
inclusiv: produse agroalimentare și silvice	279.6	591.5	586.6	846.1
%% din total	12.2	15.3	14.7	15.6
Balanța comercială, total, miliarde \$	-1201.4	-2313.8	2020.0	-2448.9
inclusiv: produse agroalimentare și silvice	+856.6	+171.1	+161.5	+578.1
Gradul de acoperire a importului cu exportul, %	47.6	40.0	49.3	45.6
inclusiv: produse agroalimentare și silvice	306.4	128.9	161.5	168.3

Sursa: calculele autorilor în baza informației selectate din Anuarului Statistic al Republicii Moldova, ediția 2021

Semnificativ este că Republica Moldova exportă mai multe produse agroalimentare și silvice decât importă. Mai mult, gradul de acoperire a importului cu exportul crește de la 128.9% în 2010 la 168.3% în anul 2020. Cu regret, exportul total al Republicii Moldova acoperea doar 40% în 2010 și 45.6 la sută în anul 2020 din importul total.

Demonopolizarea proprietății de stat asupra pământului efectuată conform „Concepției reformei agrare și a dezvoltării social–economice a satului”, adoptată prin hotărârea Parlamentului Republicii Moldova din 15 februarie 1991, a contribuit esențial la evoluția structurii deținătorilor terenurilor agricole. Suprafața terenurilor agricole deținute de exploatațiile agricole de stat, societățile pe acțiuni, gospodăriile colective a crescut de la 841.2 mii ha (37.26% din total) în 2005 (tabelul 4) la 925.7 mii ha (41.6% din total) în anul 2021.

Tabelul 4. Terenurile agricole după categoriile deținătorilor, la începutul anului, mii ha

Indicii	2005	2010	2015	2020	2021
Total	2257.4	2236.9	2235.4	2227.9	2225.7
din care: întreprinderi și organizații	841.2	871.3	884.0	912.8	925.1
gospodării țărănești (de fermier)	692.9	661.4	645.0	601.8	588.4
- inclusiv cu suprafața medie a terenurilor mai mică de 10 ha	601.9	565.6	508.4	421.8	397.4
gospodării anexe auxiliare (loturi pe lângă casă și grădini)	299.1	313.6	323.0	335.8	334.3
Alți deținători de teren	424.2	390.6	383.4	380.5	377.9

Sursa: calculele autorilor după Rezultatele cercetării statistice privind activitatea agricolă a micilor producători agricoli în Republica Moldova, Ed. Statistica Chișinău

De menționat că creșterea suprafeței terenurilor agricole deținute de exploatațiunile agricole de stat, societățile pe acțiuni, gospodăriile colective s-a produs din contul gospodăriilor țărănești suprafața totală a cărora s-a micșorat de la 692.9 mii ha (30.69% din total) în 2005 la 588.4 mii ha (26.4% din suprafața totală) în anul 2021.

În 2005 suprafața terenurilor agricole deținute de gospodăriile țărănești cu suprafața medie a terenurilor mai mică de 10 ha era de 601.9 mii ha (86.87% din suprafața totală a gospodăriilor țărănești) și chiar dacă s-a redus până la 397.4 mii ha (67.5% din suprafața totală a gospodăriilor țărănești) în 2021 astfel de gospodării țărănești rămân suficient de importante pentru agricultura Republicii Moldova. Situația în agricultură și în gospodăriile țărănești, inclusiv în cele cu suprafața medie a terenurilor mai mică de 10 ha, incontestabil, este dependentă de resursele naturale și materiale, care sunt puse în valoare de potențialul uman disponibil.

Potențialul uman în agricultura națională

Totalul populației s-a micșorat de la 3604 mii în 1995 (tabelul 5) la 3582 mii în anul 2010 sau cu 22 mii persoane. Mai pronunțat s-a redus numărul mediu anual al populației cu reședință obișnuită la 1 ianuarie de la 2835 mii în 2015 la 2620 mii în 2020 sau cu 215 mii. Numărul populației ocupate în economia națională are tendința clară de a se micșora de la 1673 mii în 1995 la 834 mii în anul 2022 sau de două ori. Ponderea celor ocupați în totalul populației Republicii Moldova s-a redus de la 41.6% în 1995 la 32% în 2020 sau cu 9.6 puncte procentuale.

Categoric de la 711 mii persoane în 1995 la 176 mii persoane în 2020 sau de circa 4 ori s-a micșorat numărul celor ocupați în agricultură, silvicultură și pescuit în Republica Moldova, alcătuind în 2020 doar a cincea parte din cei ocupați în economia națională.

Tabelul 5. Populația ocupată în agricultura Republicii Moldova, mii persoane

	1995*	2000*	2005*	2010*	2015**	2020**
Populație, total	3604	3639	3595	3582	2835	2620
Inclusiv, populația ocupată în economie	1673	1515	1319	1143	989	834
% din total	41.6	41.6	36.6	32.1	35	32
din care ocupată în agricultură, silvicultură și pescuit	711	765	537	315	338	176
% din totalul celor ocupați în economie	42.8	50.5	40.7	27.5	34.2	21.1

* informația selectată de autori din Anuarul Statistic al Republicii Moldova al anilor 2002 și 2011

**numărul mediu anual al populației cu reședință obișnuită la 1 ianuarie selectată din Anuarul Statistic al Republicii Moldova al anului 2021

Totalul populației ocupate s-a micșorat de la 1204 mii persoane în anul 2015 (tabelul 6) la 834.2 mii în 2020 sau cu circa 30%. Numărul celor ocupați în agricultură în aceeași ani s-a redus cu 51 la sută. Dacă în totalul populației ocupate domină cei cu vârsta 25-34 ani atât în 2015 cât și în 2020 apoi printre cei ocupați în agricultură domină cei cu vârsta 45-54 ani.

Tabelul 6. Repartizarea populației ocupate în agricultura Republicii Moldova după vârstă, mii persoane

	Total		Inclusiv											
			15-24		25-34		35-44		45-54		55-64		65 și peste	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Populația ocupată	1204	834.2	93.6	45.6	300	292.1	293	213.7	290	191.6	190	156.2	37	24.9
din care: -în agricultură	358.4	175.0	30.9	8.0	62.7	31.2	81.6	30.4	87.4	45.0	71.8	44.1	23.9	7.3
%	29.7	20.7	33.0	17.5	20.9	10.7	27.8	14.2	30.1	23.5	37.8	28.2	64.6	29.3

Sursa: Calculele autorilor în baza informației selectate de pe <http://www.statistica.md>

Atenționăm că în anul 2020 ponderea celor ocupați în agricultură în totalul populației ocupate alcătuia 23.5% și chiar dacă numărul celor cu vârsta 55-64 este puțin mai mică, ponderea lor în totalul celor ocupați este mai mare cu 4.7 puncte procentuale. Cea mai mare este ponderea celor ocupați în agricultură în totalul celor ocupați cu vârsta 65 ani și peste.

În anii 2015-2020 cel mai pronunțat, cu 25.4%, s-a redus populația ocupată cu vârsta 15-

24 ani. Numărul celor cu vârsta 15-24 ani ocupați în agricultură s-a micșorat de la 30.9 mii persoane în 2015 la 8 mii persoane în anul 2020 sau cu circa 75 la sută. Informația prezentată în tabelul 5 demonstrează convingător că populația ocupată în agricultură are tendința de îmbătrânire.

În totalul populației ocupate în economia națională domină salariații, ponderea cărora calculată pe baza informației din tabelul 7 are tendința de creștere de la 63% în 2005 la 65% în 2015 și la 78% în 2020. Ponderea salariaților ocupați în agricultură s-a micșorat de la 24.9% în 2005 la 15.3% în 2015 și s-a majorat până la 36.6% în anul 2020.

Tabelul 7. Populația ocupată după natura locului de muncă, mii persoane

	Total			din care în agricultură		
	2005	2015	2020	2005	2015	2020
Total	1318.7	1203.6	834.2	512.5	358.4	175.9
Salariați	830.6	787.6	651.8	127.6	54.8	64.4
Lucrători pe cont propriu	464.7	362.8	134.4	372.0	258.6	75.4
Lucrători familiali neremunerați	14.6	45.9	35.9	12.8	44.6	35.6
Patroni	8.7	7.2	12.1	1.69	2.88	0.5

Sursa: Calculele autorilor în baza informației selectate de pe <http://www.statistica.md>

Ponderea lucrătorilor pe cont propriu în totalul populației ocupate s-a redus de la 35.2% în 2005 la 30.1% în 2015 și la 16.1% în 2020. Ponderea lucrătorilor pe cont

propriu în agricultură în totalul celor pe cont propriu ocupați în economia națională se micșorează de la 80.1% în 2005 la 71.3% în 2015 și la 56.1% în 2020. Practic toți lucrătorii familiali neremunerați sunt din agricultură.

Agricultura, în mod special cea în care mai mult de jumătate dintre cei ce o practică activează pe cont propriu, cere oameni productivi și eficienți care trebuie să obțină generații noi de produse, să elaboreze și să aplice tehnologii adecvate, să organizeze afacerile în agricultură ce ar exclude sau, cel puțin, ar limita riscurile și incertitudinea în acest segment important al economiei naționale. Calitățile enumerate se obțin prin educație. A-i face pe oameni productivi prin educație,- susține Peter Drucker [4,76],- este „prima dintre provocările epocii noastre”.

Populația cu studii superioare ocupată în economia națională este în creștere de la 223.8 mii persoane (17% din totalul populației ocupate) în 2005 (tabelul 8) la 294 mii persoane (24.4% din totalul populației ocupate) în 2015 și se micșorează numeric până la 236.1 mii persoane dar crește ponderea în totalul populației ocupate până la 28.3% în 2020 sau cu 11.3 puncte procentuale mai mult decât în anul 2005.

Tabelul 8. Populația ocupată după nivelul de instruire, mii persoane

	anul	Total	inclusiv cu studii					primare, fără studii
			superioare	medii speciale	secundare profesionale	liceale	gimnaziale	
Populația ocupată, total	2005	1318.7	223.8	194.3	331.2	294.9	235.0	39.5
	2010	1143.4	262.8	180.2	277.2	236.8	178.1	8.3
	2015	1203.6	294.0	170.6	268.1	239.1	224.8	7.0
	2020	834.2	236.1	119.1	188.5	146.5	142.0	2.0
inclusiv în agricultură	2005	512.5	11.5	29.4	119.2	154.7	161.7	36.1
	2010	295.9	9.1	22.0	81.6	80.8	95.8	6.5
	2015	358.4	12.7	29.4	87.3	90.6	132.6	5.8
	2020	175.9	9.5	16.2	42.4	45.6	61.2	1.0

Sursa: Calculele autorilor în baza informației selectate de pe <http://www.statistica.md>

Numărul persoanelor cu studii superioare în agricultură se micșorează de la 11.5 mii (2.2% din totalul populației ocupate în agricultură) în 2005 la 9.1 mii (3.1% din totalul populației ocupate în agricultură) în 2010, apoi crește până la 12.7 mii (3.5% din totalul populației ocupate în agricultură) în 2015 și din nou se reduce la 9.5 mii (5.4% din totalul populației ocupate în agricultură) în 2020.

Numărul persoanelor cu studii medii speciale ocupate în economia națională se reduce de la 194.3 mii (14.7% din total) în 2005 la 119.1 mii (14.3% din total) în anul 2020. Numărul persoanelor cu studii medii speciale ocupate în agricultura națională s-a micșorat de la 29.4 mii (5.7% în 2005 și 8.2% în 2015 din totalul celor ocupați în agricultură) la 16.2 mii (9.2% din totalul celor ocupați în agricultură) în anul 2020. Dacă în 2005 aproape toți cei cu studii primare și fără studii erau ocupați în agricultură apoi în 2020 – doar jumătate.

Specialiștii cu studii superioare pentru agricultura națională se formau în unica instituție universitară specializată din Republica Moldova - Universitatea de Stat din Moldova (UASM), Universitatea de Stat din Moldova era cea mai veche instituție de învățământ superior în Republica Moldova. La 9 aprilie 1933 Regele României Carol al II-lea a promulgat Legea despre transformarea a Secției de Științe Agricole a

Universității din Iași în Facultatea de Științe Agricole cu sediul la Chișinău. În august 1940 prin Hotărârea Sovietului Comisarilor Norodnici al URSS și CC al PC(b)U în baza Facultății de Agronomie s-a organizat Institutul Agricol din Chișinău cu trei facultăți: Viticultură, Fitotehnie și Zootehnie.

În anul 1944, practic încă în timpul celui de al doilea război mondial, institutul și-a reluat activitatea cu 4 facultăți: Agronomie, Viticultură și enologie, Pomicultură și legumicultură și Zootehnie. În noiembrie 1991 Institutul Agricol „M. V. Frunze din Chișinău prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova este trecut din Jurisdicția URSS în jurisdicția Republicii Moldova și reorganizat în Universitatea Agrară de Stat din Moldova. Universitatea Agrară de Stat din Moldova avea acreditare națională, era parte a Asociației Universităților Europene, a Asociației Universităților Francofone, întreținea relații de colaborare cu 83 de universități și instituții de cercetare din Europa, Asia și America de Nord. În cadrul universității funcționează 16 laboratoare de cercetare științifică, inclusiv unul acreditat de Centrul Național de Acreditare din Republica Moldova.

În cele aproape nouă decenii UASM a format peste 55 mii specialiști pentru agricultura națională și peste 1000 specialiști pentru 67 de țări, care s-au afirmat prin rezultate remarcabile în agricultură. Concomitent cu formarea specialiștilor, UASM atâta cadrele didactice, cât și absolvenții s-au afirmat în cercetările științifice de mare importanță atât în țară, cât și peste hotare prin elaborarea soiurilor și hibridilor noi de plante, prin combinații genetice pentru crearea noilor specii de păsări și animale, prin dezvoltarea tehnologiilor în cultivarea plantelor și creșterea animalelor. Când unul din autorii prezentului studiu a vizitat firma Pioneer în SUA a fost surprins de întrebarea dacă-l cunoaște pe academicianul Vasile Micu care încă la anul II al facultății de agronomie a început să se ocupe de selecția porumbului. Se cere a fi menționat că unii absolvenți ai USAM au urcat pe cele mai înalte trepte administrative și politice.

În semn de înaltă apreciere a meritelor în dezvoltarea învățământului universitar, contribuție la pregătirea specialiștilor și activitate metodic-științifică prin Decretul nr. 820-VII din 4 octombrie 2013 Universității Agrare de Stat din Moldova i s-a conferit cea mai înaltă distincție de stat „Ordinul Republicii”.

Personalul cu studii medii speciale pentru agricultura Republicii Moldova se formează în Colegiul Agricol din Țaul, raionul Dondușeni, Colegiul Național de Viticultură și Vinificație din Stăuceni, municipiul Chișinău, Colegiul Agroindustrial din Grinăuți raionul Ocnița, Colegiul de Zootehnie și Medicină Veterinară din Brătușeni raionul Edineți, Colegiul agroindustrial din orașul Râșcani, Colegiul Tehnic Agricol din orașul Soroca, Colegiul Tehnic Agricol din Svetlîi raionul Comrat, Colegiul Agroindustrial din orașul Ungheni

Pe parcursul anilor s-au produs schimbări importante în structura și conținutul atât a studiilor medii speciale pentru agricultură, cât și în învățământul superior având ca obiectiv satisfacerea cerințelor agriculturii. În 27 iunie 2022 Ministrul Educației și Cercetării (MEC) Anatolie Topală a anunțat intenția de a moderniza învățământul superior și cercetarea științifică care, între altele, presupunea comasarea Universității Agrare de Stat din Moldova cu Universitatea Tehnică.

Acest anunț a provocat multiple proteste. Sigur, a protestat corpul didactic al UASM care a rămas surprins că decizia n-a fost consultată cu mediul academic al universității, A contestat această intenție Societatea de Horticultură din Republicii

Moldova printr-o adresare către Președintele Republicii Moldova, Doamna Maia Sandu, Președintelui Parlamentului Republicii Moldova, Domnul Igor Grosu, Prim-ministrului Republicii Moldova, Doamna Natalia Gavriliță. Și-au exprimat dezacordul multe personalități cunoscătoare a agriculturii din țară cum ar fi, spre exemplu, doctorul habilitat, profesorul și fost ministru al agriculturii Vasile Bumacov. Anunțul respectiv a fost criticat dur de producătorii din sectorul agroalimentar.

Să ne fie iertată lipsa de modestie, și noi am adresat o scrisoare către Maia Sandu, Președintele Republicii Moldova, Igor Grosu, Președintele Parlamentului Republicii Moldova, Anatolie Topală, Ministrul Educației și Cercetării al Republicii Moldova cu privire la reforma din învățământul superior, prin comasarea mai multor universități și centre de cercetare, pus vineri, 1 iulie 2022, în dezbaterea publică, potrivit căruia „Universitatea Tehnică va absorbi Universitatea Agrară...” la care n-am primit răspunsul solicitat. Practic toți își exprimau indignarea și îngrijorarea că atât exploatațiile agricole cât și știința agroalimentară va rămâne fără specialiști și riscă să ajungă la periferie.

În pofida protestelor la 13.07.2022 Guvernul Republicii Moldova a adoptat Hotărârea nr. 485 „Cu privire la reorganizarea prin fuziune (absorbție) a unor instituții din domeniul educației, cercetării și inovării și modificarea unor hotărâri ale guvernului”, publicată în Monitorul Oficial Nr. 208-216 din 15.07.2022. Potrivit punctului 2 din această hotărâre „Instituția Publică Universitatea Tehnică a Moldovei (persoană juridică absorbantă) se reorganizează prin fuziunea (absorbția) următoarelor instituții publice (persoane juridice absorbite):

Instituția Publică Universitatea Agrară de Stat din Moldova;

Hotărârea a fost semnată de Prim-ministru Natalia Gavrilița și contrasemnată de Ministrul educației și cercetării Anatolie Topală, Ministrul agriculturii Vladimir Bolea, Ministrul culturii Sergiu Prodan, Ministrul finanțelor Dumitru Budianschi și Ministrul afacerilor interne Ana Revenco. Din curiozitate am consultat sursele disponibile ce studii are Ministrul agriculturii Vladimir Bolea. Am aflat că „a învățat la Școala Superioară Militar-Politică de Apărare Antiaeriană din Leningrad, Federația Rusă (Ленинградское высшее военно-политическое училище противовоздушной обороны) și la Universitatea de Stat din Moldova inițial la Facultatea de Istorie, apoi la cea de Drept, iar ulterior a făcut și masteratul în drept economic.

În materialul „Lichidăm risipa banilor”, publicat de europalibera.org, Topală susține, dar nu argumentează, că, după reformă, universitățile:

- „vor fi mult mai mari;
  - vor asigura o calitate mult mai bună a studiilor;
  - programele de studii vor fi mult mai apropiate de cerințele pieței muncii;
  - echipele din cadrul universităților vor fi mai mari;
  - universitățile (...) vor fi mai bine poziționate în clasamentele internaționale;
  - mai multe fonduri vor fi redirecționate spre cercetare și educație;
- și va fi integrată cercetarea în universități.

Un comunicat oficial de pe site-ul MEC menționează că argumentele principale pentru această reformă constau în faptul că „la ora actuală, avem prea puțini studenți și prea multe universități” și că există o „influență slabă a cercetării asupra procesului de instruire”. Adresăm întrebările pentru MEC după „reorganizează prin fuziunea (absorbția) UASM de Universitatea tehnică vor fi mai mulți studenți la

specialitățile agroalimentare ?, constatând că după lichidarea Universității Agrare, se atestă un interes scăzut al tinerilor pentru specializările agrare deschise la Universitatea Tehnică a Moldovei (UTM).

La 8 august rectorul UTM, Viorel Bostan, a anunțat rezultatele primei etape de admitere potrivit cărora la cele trei facultăți noi - Medicină Veterinară, Horticultură și Agronomie - au fost înscriși la programele de studii finanțate de la bugetul de stat circa 100 de tineri. La specializările agrare, instituția mai are disponibile 70 de locuri la buget, dintre care 50 sunt la Medicină Veterinară și 20 – la științe agronomice.

De menționat că potrivit ordinilor din august 2020 emise în baza hotărârilor comisiei de admitere la anul întâi la facultatea de agronomie au fost înmatriculați 59 studenți, la facultatea de horticultură 31 studenți și la facultatea de medicină veterinară 39 studenți.

O altă întrebare pentru MEC „cum va influența cercetarea din Universitatea tehnică asupra procesului de instruire a viitorilor agronomi, medici veterinari ?” Domnul Viorel Bostan, rectorul UTM într-un interviu a menționat „Toți studenții care, în prezent, își fac studiile la Universitatea Agrară (UASM) sunt studenții Universității Tehnice (UTM). Specialitățile din cadrul universităților care au fuzionat fie se contrapun, iar studenții urmează să însușească un singur program de studii, fie continuă să existe ca specialități aparte în cadrul unor noi facultăți create”.

Generalizând, considerăm că tot sistemul de învățământ din Republica Moldova de la cel preșcolar și până la cel postdoctoral necesită a fi reformat. Actuala situație din complexul agroalimentar al economiei naționale a Republicii Moldova impune necesitatea de a ajusta formarea specialiștilor în Universitatea Agricolă de Stat din Moldova prin reformarea profundă a acestora și nu „reorganizare prin fuziune (absorbție)”.

3.3. Sugestii cu privire la reformarea învățământului universitar agricol național

În speranța că încă nu-i târziu să se revină la reformarea învățământului universitar agricol din Republica Moldova, venim cu unele sugestii pentru cei responsabili de acest proces.

Mai întâi pentru a organiza fuziunea universităților și a instituțiilor de cercetare, considerăm că era imperios necesar a se studia practica țărilor europene care au trecut prin astfel de procese. Spre exemplu, conform Fundației Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), „drept urmare a necesității de reformare a sistemului de învățământ superior, în ianuarie 2006, ministrul învățământului superior din Danemarca a expediat scrisori către 11 universități și 15 instituții/centre de cercetare solicitându-le să examineze posibilitatea fuziunilor. Consiliile rectorilor, precum și reprezentanții academici și tehnici ai universităților au luat parte la procesul de discuții/raționalizare. Procesul de negociere și raționalizare a avut loc fără negociatori externi. Universităților li s-a acordat 12 luni pentru a fuziona. După această perioadă, Ministrul urma să intervină pentru a finaliza procesul în locul universităților/instituțiilor de cercetare. Acest lucru nu s-a întâmplat, deoarece procesul de fuziune a fost finalizat la timp și în mod voluntar.

Dacă s-ar aplica o astfel de practică reformarea învățământului universitar agricol din Republica Moldova ar fi mai aproape de cerințele complexului

agroalimentar al economiei naționale. Noi considerăm necesar ca în Republica Moldova, țară agrară, Universitatea Agrară de Stat din Moldova să-și păstreze statutul de instituție publică.

Incontestabil, în actuala situație din agricultura Republicii Moldova se cere a fi reformat sistemul de învățământ agricol universitar. Celor antrenați în reformarea învățământului universitar agricol le recomandăm să țină cont de următoarele particularități ale agriculturii care esențial o deosebesc de celelalte ramuri ale economiei naționale:

- între momentul aplicării efortului pentru a obține produsul agricol și obținerea acestuia, de regulă, este o distanță de timp considerabilă și agronomul trebuie să cunoască comportarea plantelor, altfel zis fiziologia plantelor și medicii-veterinari fiziologia animalelor;

- marea majoritate a produselor agricole se obțin pe terenurile agricole sub cerul liber și orice agronom trebuie să cunoască pedologia, organizarea terenurilor agricole și cerințele plantelor față de solul pe care ar urma să fie cultivate;

- pentru obținerea oricărui produs alimentar natural există un număr impunător de soiuri a plantelor, specii de păsări și animale, ce impune necesitatea cunoștințelor în selecția și genetica plantelor sau animalelor;

- în condițiile dezvoltării mașinilor și mecanismelor agricole, automatizării proceselor în agricultură specialiștii trebuie să cunoască exploatarea acestora pentru a selecta și le folosi pe cele mai eficiente;

- apariția numeroaselor gospodării țărănești (de fermier) care activează pe cont propriu în condițiile dictate de economia concurențială se cere ca fermierii să cunoască managementul afacerilor în agricultură,

Conform DEX-ului reforma este „transformarea politică, economică, socială, culturală, cu caracter limitat sau de structură, a unei stări de lucruri, pentru a obține o ameliorare sau un progres ...”. Pornind de la tălmăcirea DEX-ului a termenului „reforma” și susținând intenția Ministerului de Educație și Cercetare de a „consolida sistemul universitar și de cercetare prin concentrarea resurselor, atât umane cât și financiare, să apropie cercetarea științifică de studenți prin integrarea instituțiilor de cercetare în structura universităților” propunem următoarea structură pentru Universitatea Agrară de Stat din Moldova:

- Departamentul de Agronomie, care ar include actuala facultate de agronomie cu catedrele necesare pentru formarea agronomilor; Institutul de Pedologie, Agrochimie și Protecția Solului „Nicolae Dimo” din Chișinău; Institutul de Cercetări pentru Culturile de Câmp „Selecția” din

Bălți: Institutul de Fitotehnie „Porumbeni” din comuna Pașcani raionul Criuleni; segmentul de Genetică și Fiziologia Plantelor din Institutul de Genetică, Fiziologie și Protecția Plantelor al Academiei de Științe a Republicii Moldova.

- Departamentul de Horticultură și Protecția Plantelor, care ar include actuala facultate de horticultură cu catedrele necesare pentru formarea viticultorilor, pomicultorilor, silvicultorilor și specialiștilor în domeniul grădinilor publice; segmentul de Horticultură din Institutul Științifico-Practic de Horticultură și Tehnologii Alimentare din orașelul Codru, municipiul Chișinău; segmentul Protecția Plantelor din Institutul de Genetică, Fiziologie și Protecția Plantelor al Academiei de

Științe a Republicii Moldova; Grădina Botanică Națională (institut) „Alexandru Ciubotaru” din Chișinău; gospodăria didactică „Chetrosu” din raionul Anenii Noi.

- Departamentul de Medicină Veterinară cu catedrele necesare pentru formarea medicilor veterinari; Institutul Științifico-Practic de Biotehnologii în Zootehnie și Medicină Veterinară.

- Departamentul de prelucrare și păstrare a produselor agricole prin transferul facultății „Tehnologia Alimentară” de la Universitatea Tehnică a Moldovei; Sectorul Tehnologii Alimentare din Institutul Științifico-Practic de Horticultură și Tehnologii Alimentare.

- Departamentul Inginerie Agrară în baza facultății Inginerie Agrară și Transport Auto cu catedrele necesare pentru formarea specialiștilor pentru formarea sistemelor de mecanizare și automatizare a proceselor în agricultura Republicii Moldova;

Departamentul Administrarea Afacerilor Agroalimentare în baza facultății de economie cu restructurarea catedrelor și orientarea lor spre instruirea fermierilor în Administrarea Afacerilor; secția economia agrară din Institutul Național de Cercetări Economice din Moldova.

Integrarea instituțiilor de cercetare științifică în structura universității va permite studenților să cunoască culturile și/sau speciile studiate pe viu nu pe desene sau machete și deprinderi practice în efectuarea procesului tehnologic pentru obținerea produselor agricole.

Transformarea structurii Universității Agrare de Stat din Moldova se cere a fi însoțită de ajustarea structurii catedrelor pentru fiecare departament și conținutului cursurilor pentru fiecare catedră. Pentru aceste schimbări extrem de complicate propunem să se formeze un grup de experți dintre profesorii universității cu experiență, colaboratori ai instituțiilor de cercetare instituțiile publice și, principalul, dintre fermieri, agricultori care activează în domeniul respectiv.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Activitatea agricolă a micilor producători agricoli în Republica Moldova, Editura Statistica, Chișinău,
2. Anuarele statistice ale Republicii Moldova, Editura Statistica, Chișinău
3. Forța de muncă în Republica Moldova. Ocupație și Șomaj, Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Chișinău
4. Peter Drucker, Despre profesia de manager, Editura Meteor press, București,
5. <http://data.worldbank.org/indicator>